

the one of particular importance is the renovation of school education strategic purpose which involves breeding-up a harmoniously developed pupil's personality having health saving competency.

The evaluation of topical issues of a school teacher professional training indicates the development of theoretical and practical basis of health saving teacher's work, however such problem as teachers methodical ability to teach their pupils health saving skills together with the education process is still understudied. This determines the strategy and tactics of improvement teachers' training to implement health saving technologies on the basis of organizing and actualization the system of school methodical work.

The article emphasizes and characterizes the attributes and levels of motivation component formedness of teachers' readiness to use health saving technologies. It is also pointed out that in the course of experiment teachers were prepared to use health saving technologies following the authors' projects and methodical events. The results of experimental investigation were being analyzed proving the growth of the level of motivation component formedness of teachers' readiness to use health saving technologies, which indicates the effectiveness of the organization methodological facilitation.

Key words: health saving technologies; motivation component formedness of teachers' readiness to use health saving technologies; organization methodological facilitation; the system of school methodical work.

Рецензенти

Попічев М. І. – д. біолог.н., проф.,

Бойко Г. М. – д. пед. н., доц.

Стаття надійшла до редакції 01.10.2015

Прийнято до друку 22.10.2015

УДК 159.9:351.74

О. В. Луценко

ORCID iD 0000-0002-6864-908X

ДИДАКТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ КУРСАНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ МВС УКРАЇНИ ДО НАВЧАННЯ

Представлено результати соціально-педагогічного вивчення змісту і структури навчальної мотивації курсантів вищих навчальних закладів Міністерства Внутрішніх Справ України. Розкрито соціальну значимість мотивованого навчання в системі професійної освіти у вищих навчальних закладах системи Міністерства Внутрішніх Справ України. Сформовано збалансовану структуру мотивів навчання у курсантів, в якій поєднуються внутрішні і зовнішні мотиви навчальної діяльності.

Ключові слова: мотиваційна сфера; мотиваційний зміст освіти; навчальна мотивація; структура мотивів; структурна організація мотивів.

Вступ. Дослідження мотиваційної сфери особистості як фактора ефективності навчальної діяльності є однією з центральних проблем педагогіки і психології. У загальному вигляді проблема мотивів навчання обумовлюється причинами, які визначають різні форми навчально-пізнавальної активності курсантів.

Комплексність, теоретична і практична значущість проблеми мотивів навчання визначили широту та інтенсивність її дослідження у психології та педагогіці, необхідність висунення на передній план різних аспектів даного феномену. Так, значна увага приділялася вивченню природи мотивів (В. Г. Асеев, Л. І. Божович, Г. І. Щукіна, М. В. Матюхіна, С. Г. Москвичов та ін.), їх зв'язку з психічними процесами, емоціями та почуттями, індивідуальними осо-

бливостями суб'єктів навчання (В. С. Мерлін, Н. І. Рейнвальд, К. О. Абульханова-Славська, І. А. Джидарян, М. І. Алексеева та ін.), закономірностей формування мотиваційної сфери особистості (Г. С. Костюк, С. Л. Рубінштейн, О. М. Леонт'єв, Л. І. Божович, В. К. Вілюнас та ін.). Відбувалися дослідження шляхів і методів формування мотивів навчання (В. Г. Асеев, М. В. Гамезо, В. Г. Леонт'єв, Л. С. Непомняща, Г. І. Щукіна, С. Т. Григорян, А. К. Маркова, В. Ф. Моргун, О. Д. Сафін та ін.).

У контексті дослідження мотивів навчальної діяльності особлива увага приділялася вивченню пізнавальних мотивів та пізнавального інтересу, які разом з широкими соціальними мотивами виділялися як основні спонування навчання. Розглядалися структурні та ієрархічні

зв'язки між пізнавальними та іншими мотивами, механізми функціонування навчальної мотивації, змістові та динамічні характеристики пізнавальних мотивів, їх вікові особливості, розвиток (М. І. Алексєєва, Г. І. Щукіна, А. К. Маркова, С. П. Іванов, І. І. Ільясов, Г. С. Костюк, Т. М. Козинцева, О. І. Киричук, Н. Ф. Талізїна та ін.). Досліджувалися оптимальні умови формування пізнавальних мотивів на різних етапах навчання (М. І. Алексєєва, І. Д. Бех, Л. І. Божович, П. А. Гончарук, В. С. Ільїн, Н. Г. Морозова, О. В. Скрипченко, Л. С. Славїна, Г. І. Щукіна та ін.). Значна увага придїлялася вивченню можливостей методик викладання конкретних предметів у формуванні мотиваційної сфери суб'єкта навчання.

Дослідженню мотиваційного компоненту навчальної діяльності студентів та вивченню засобів його формування присвячені роботи Н. О. Савотїної, О. А. Вербицького, Т. О. Платонової, М. І. Дьяченка, Л. А. Кандибович, А. І. Єлїфанцевої, В. Д. Харченко, Д. О. Єфімової, Н. І. Авдонїної, Н. О. Бакшаєвої.

Слїд зауважити, що основна увага при цьому спрямовувалася на вивчення мотиваційної сфери та закономірностей її формування у суб'єктів навчання шкільного віку. Тому результати цих досліджень не можна повністю екстраполювати на процес формування мотиваційної сфери курсантів вищих навчальних закладів системи Міністерства Внутрішніх Справ. Оскільки навчальний процес в умовах вищого навчального закладу Міністерства Внутрішніх Справ має свою специфіку, очевидно, що остання вимагає особливого підходу до формування мотивації навчальної діяльності курсантів.

Незважаючи на те, що значна кількість досліджень присвячена вивченню проблем мотивації, робіт, у яких досліджувались би умови її формування, зміни структури мотиваційної сфери в процесі навчання, особливо студентів вузів, недостатньо. Особливо мало досліджень присвячено вивченню проблеми формування внутрішньої мотивації навчання, що є винятково актуальним для організації навчального процесу у вузах. Крім того, недостатньо досліджені можливості контекстного навчання в формуванні мотивації навчальної діяльності майбутніх працівників органів внутрішніх справ.

Мета статті. З метою дослідження структури мотивів навчальної діяльності нами було розроблено спеціальну анкету, яка включає перелїк найбільш поширених мотивів зовнішнього і внутрішнього типів, що визначають спрямованість, інтенсивність та особистісний смисл пізнавальної діяльності курсантів.

Формування мотивації курсантів. До зовнішніх мотивів нами були зараховані спонукання, які безпосередньо не стосуються змісту, процесу та результатів навчальної діяльності: бажання стати високопрофесійним спеціалїстом, вимоги викладачів, почуття обов'язку, прагнення утвердитись серед товаришів, бажання уникнути неприємностей, покарань і дорїкань з боку викладачів, бажання про-

демонструвати свої можливості, почуття власної гідності, бажання отримувати високі оцінки, небажання виглядати гіршим за інших, прагнення уникнути негативних оцінок, розуміння значення навчання для майбутнього життя, бажання заслужити авторитет серед викладачів тощо. У цьому випадку навчання виконує функцію засобу, інструменту для досягнення змістовно з ним не зв'язаних, але важливих для особистості цїлей. Серед зовнішніх мотивів навчання ми виокремили широкі соціальні мотиви самовизначення і самовдосконалення (прагнення отримати схвалення, посїсти гідне місце в групі, підтвердити свій статус), мотиви соціального співробітництва, спілкування з іншими людьми в ході навчання.

Ставлення до навчання, яке усвідомлюється в контексті широких соціальних потреб і спонукань людини, робить навчання не просто потрібним, але до певної мїри й привабливим. Однак, якщо в процесі навчання ця установка не буде підкрїплена іншими мотивуючими факторами, вона не забезпечить максимального ефекту, оскільки навчальна діяльність не може довго мотивуватися одним лише почуттям соціального обов'язку (Панок В. Г., Рудь Г. В., 2006).

Суттєву роль у мотивації навчальної діяльності курсантів відіграють мотиви самоствердження і професійного вдосконалення. Мотив самоствердження пов'язаний з потребою у самоповазі, яка може бути реалїзована через досягнення в навчальній діяльності. Професійний мотив визначається усвідомленням курсантами значення навчання для оволодіння майбутньою професійною діяльністю. Відсутність безпосереднього інтересу до навчання може компенсуватись усвідомленням його значення для оволодіння бажаною професією. Крім того, за відсутності пізнавального інтересу може існувати прагнення до зовнішніх атрибутів, які забезпечує висока успішність. Загальноновизнаним є положення, що зовнішня мотивація ґрунтується перш за все на винагородах, заохоченнях, покараннях або інших видах зовнішньої стимуляції, які ініціюють і спрямовують навчальну діяльність (Ірхіна С. М., 2012).

Слїд звернути увагу на те, що група зовнішніх мотивів змістовно неоднорїдна. Серед них можна видїлити принаймні два якісно відмінних різновиди. Одні надають навчальній діяльності смислу досягнення важливих, бажаних для курсанта цїлей, надїляють її певною часткою своєї «важливості», інші (страх перед покараннями, негативними оцінками, доганами) надають навчальному смислу уникнення певних неприємностей, покарань, санкцій. Перші умовно називають «позитивними», другі – «негативними» мотивами навчальної діяльності. Під негативними мотивами навчання розуміють спонукання, в основі яких лежить страх перед різного роду покараннями, санкціями. Це мотиви, які спонукають особистість уникати певних ситуацій, а не досягати бажаних цїлей.

До внутрішніх мотивів навчальної діяльності ми зарахували спонукання, які ґрунтуються на задоволенні від процесу та безпосередніх результатів пізнавальної діяльності. Внутрішня мотивація характеризується станом радості, задоволення від самого процесу навчально-пізнавальної діяльності. Внутрішні мотиви на відміну від зовнішніх ніколи не існують до і поза самою діяльністю. Вони завжди виникають в навчальній діяльності, якщо остання викликає позитивні емоційні переживання. До цього типу мотивів належать: прагнення до компетентності, задоволення від засвоєння нових знань та умінь, прагнення випробувати себе, свої можливості, бажання розвинути свої здібності, прагнення пізнавати нове.

Структура мотивів навчальної діяльності курсантів досліджувалась в Національній академії внутрішніх справ. В анкетуванні брали участь 384 курсанти 1-4 курсів.

У дослідженні мотиваційної сфери курсантів важливе значення має виявлення її структури – переліку і співвідношення мотивів, що відіграють провідну і підпорядковану роль в ієрархії мотивів (Панок В. Г., 2010). Ступінь ієрархізованості діяльностей, їх мотивів є важливою характеристикою особистості. Внутрішні співвідношення головних мотиваційних ліній у сукупності діяльностей людини створюють загальний «мотиваційний профіль» особистості.

Слід зазначити, що мотивація навчальної діяльності – складний процес, пов'язаний із задоволенням цілого ряду потреб, які особистість намагається реалізувати в конкретних формах діяльності. Поєднання різних потреб визначає мотиваційну спрямованість особистості в навчальній діяльності, її пізнавальну активність, наполегливість і старанність.

Результати обробки даних засвідчили, що провідними мотивами навчальної діяльності першокурсників є: прагматичний мотив, професійний, пізнавальний і мотив самовдосконалення. Значну роль у мотивації їх навчальної діяльності відіграють також почуття власної гідності та обов'язку. Привертає увагу порівняно незначна роль такого мотиву як вимоги викладачів. Найменш дієвим у першокурсників є мотив уникнення неприємностей (покарань, дорікань з боку викладачів).

Експериментальне дослідження свідчить, що навчання, побудоване на основі контекстного підходу, стимулює у курсантів широкий діапазон позитивних переживань, які сприяють підвищенню рівня навчальної мотивації: задоволення процесом навчання, усвідомлення власних успіхів у професійному зростанні, радість пізнання, переборення труднощів, оволодіння новими засобами навчальної діяльності, гордість за досягнуті успіхи та ін. У контекстному навчанні створюються об'єктивні психолого-педагогічні умови для взаємозв'язаного розвитку пізнавальних і професійних мотивів.

В експериментальній групі на статистично достовірному рівні зросла значущість і дієвість

професійної та пізнавальної мотивації, а також мотивів самовипробування, самовдосконалення і розуміння важливості навчання для майбутнього життя. Якщо на початку формуючого експерименту професійний мотив був лише четвертим в ієрархії мотивів навчальної діяльності курсантів, то на завершальному етапі він перемістився на друге місце. Усвідомлення курсантами важливого значення теоретичних знань і практичних умінь для ефективного виконання майбутньої професійної діяльності стало одним із провідних стимулів навчання. Експериментальна організація навчання активізувала уявлення курсантів про себе як суб'єктів майбутньої професійної діяльності, завдяки чому змінилося їх ставлення до загальноосвітніх і фахових навчальних дисциплін. У експериментальній групі, на відміну від контрольної, сталися також статистично достовірні зрушення у пізнавальній мотивації навчання. Таким чином, зростання дієвості професійних мотивів спостерігається при аналогічних змінах у дієвості пізнавальних мотивів.

Практично не змінився за час проведення формуючого експерименту ієрархічний ранг таких мотивів, як почуття власної гідності, почуття обов'язку, прагнення утвердитись серед товаришів, прагнення не виглядати гіршим від інших, прагнення уникати негативних оцінок. Відносно почуття власної гідності слід зазначити, що воно завжди виступає одним з визначальних мотивів навчальної діяльності курсантів, незалежно від того, як вона організовується. Очевидно, це можна пояснити фундаментальним значенням для особистості потреби у позитивній самооцінці.

На статистично достовірному рівні знизився ранг в структурі мотивації навчальної діяльності курсантів експериментальної групи таких мотивів, як вимоги викладачів і прагнення уникати неприємностей і нарікань. Ці мотиви належать до розряду негативних і надають навчальній діяльності вимушеного, відчуженого характеру. Зниження їх ролі на фоні підвищення дієвості професійного, пізнавального мотиву і мотиву самовдосконалення свідчить про позитивну динаміку мотиваційної сфери курсантів, домінування у ній внутрішніх і позитивних зовнішніх мотивів, що надають навчанню позитивного особистісного смислу.

Таким чином, контекстне навчання справляє багатоплановий вплив на курсантів, забезпечує не тільки формування мотивації навчання, але й сприяє їх загальному професійному становленню, розвитку якостей, необхідних для оволодіння обраною професією. Включення знань та умінь у контекст майбутньої діяльності сприяє поступовій трансформації навчальної діяльності курсантів у професійну з відповідною перебудовою їх мотиваційної сфери.

Трансформація мотиваційної сфери навчальної діяльності курсантів в умовах спеціальним чином організованого навчання характеризується: розширенням спектру дієвих мотивів навчання;

ієрархізацією мотиваційної сфери зі збільшенням ролі внутрішніх і професійних мотивів; підвищенням усвідомленості мотивів та збагаченням особистісного смислу навчальної діяльності.

Висновки. У результаті формуючого експерименту вдалося сформуванню у курсантів збалансовану структуру мотивів навчання, в якій в оптимальній пропорції поєднуються внутрішні і зовнішні мотиви навчальної діяльності. Наслідком позитивних змін, що відбулися у мотиваційній сфері курсантів, стала зміна характеру їхньої пізнавальної активності.

Отже, проведене дослідження підтвердило сформульовану гіпотезу та винесені на захист положення.

Подальші перспективи дослідження розглянутої проблеми пов'язані з вивченням ролі окремих навчальних дисциплін у формуванні мотивації навчальної діяльності курсантів, вдосконаленням методик діагностики мотивації навчання курсантів, з'ясуванням впливу на мотивацію навчальної діяльності курсантів різних форм навчальної взаємодії.

Література

1. **Ірхіна С. М.** Особистісно-орієнтована парадигма професійної підготовки працівників органів внутрішніх справ / Кадровий вісник / Науково-виробничий журнал. №1 (3). – К.: Національна академія внутрішніх справ – 2012. – 128 с. – С. 103-113.
2. **Панок В. Г.** Практична психологія. Теоретико-методологічні засади розвитку. Монографія / В. Г. Панок // Чернівці: Технодрук – 2010. – С. 486.
3. **Панок В. Г.** Психологія життєвого шляху особистості: Монографія / В. Г. Панок, Г. В. Рудь // К.: Ніка-Центр – 2006. – С. 280.
4. **Pintrich P.** An achievement goal theory perspective on issues in motivation terminology, theory, and research. *Contemporary Educational Psychology*. 2000, no 25, 92-104. DOI: 10.1006/ceps.1999.1017.

Луценко О. В. ДИДАКТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЯ МОТИВАЦИИ КУРСАНТОВ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ МИНИСТЕРСТВА ВНУТРЕННИХ ДЕЛ УКРАИНЫ К ОБУЧЕНИЮ

Представлены результаты социально-педагогического исследования содержания и структуры учебной мотивации курсантов высших учебных заведений МВД Украины. Раскрыто социальную значимость мотивированного обучения в системе профессионального образования в высших учебных заведениях системы МВД Украины. Сформировано сбалансированную структуру мотивов обучения у курсантов, в которой сочетаются внутренние и внешние мотивы учебной деятельности.

Ключевые слова: *мотивационная сфера; мотивационное содержание образования; структура мотивов; структурная организация мотивов; учебная мотивация.*

Lutsenko O. DIDACTIC BASES OF CADETS' EDUCATIONAL MOTIVATION OF THE MINISTRY OF INTERNATIONAL AFFAIRS OF UKRAINE

The article shows the results of the psychological and pedagogical study of content and structure of students' educational motivation of higher educational establishments of the MIA of Ukraine. It offers an innovative algorithm for increasing students' motivational readiness of higher educational establishments of Ukraine to master the law enforcement profession. Motivated social significance in the system of vocational education in higher educational institutions of the MIA of Ukraine and perspective model of didactic support for the process of formation of students' educational motivation in terms of pedagogical experiment are considered.

The article explores the educational motivation and cognitive interest which were distinguished together with social motives as the main motivating factors to training. Structural and hierarchical relations between the cognitive interest and other motives, the mechanisms of functioning of educational motivation, the content and dynamic characteristics of motives were considered. As the training process in the higher educational establishments of the MIA of Ukraine has its peculiarities so the motivational sphere of cadets require the special approaches to motive formation of their educational activities. External and internal motives of educational motivation were examined in the article. In addition, the balanced structure of cadets' educational motives was formed.

Application of innovative didactic model of education allows to gain higher level of professional cadets' motivation of higher educational establishments of Ukraine. To form the professional orientation and motivation of future police on the stage of primary education is an important component of improving the quality of vocational education.

Keywords: *motivational content; motivational sphere; structural organization reasons; structure motives; the educational motivation.*

Рецензенти

Лігоцький А. О. – д. пед. н., проф.,
Рубан Л. М. – к. пед. н.

Стаття надійшла до редакції 01.10.2015
Прийнято до друку 22.10.2015